

A PÁLYÁT-VÁLASZTÓ FŐVÁROSI IFJÚSÁG HIVATÁS-ÉTOSZA.

I.

Az antik görög világ több ragyogó és dicsőséges erkölcsi fogalmat alakított ki, oly fogalmat, amelyről beszélni általános érdeklődést keltő dolog volt az ókorban. Ilyen volt az *étosz* fogalma is. A görög ember számára az «étosz» szó jelentette ösztönösségnek és tudatosságnak egységét, amely bensőséges és céltudatos egyszerre: hősiesség és állhatatosság, amely a magasabb értékek szerelméből fakad, és ez a körülmény egyfelől odaadóvá, másfelől komollyá és felelősségtudóvá teszi. Az étosz az erények alapja az ember szívében.

Ma az erényről beszélni: többnyire savanyú, szürke és nevetséges dolog. A modern ember kiábrándult, és *Kierkegaard*-nak öntudatlan követője annyiban, amennyiben a mai gondolkodás emez előfutára azt tanította, hogy becsületesebb elhárítanunk magunktól a magasztos és képmutató szólamok folytonos csiszolását: ha ugyanis sokat emlegetjük a jóságot, erkölcsöt, erényt stb., akkor az a veszedelem, hogy buzgalmunk erőit nem a jónak cselekvésére, hanem annak pusztá hangoztatására fordítjuk.

Található azonban egy erkölcsi fogalom, amely ikertestvére az erénynek, annyira közeláll hozzá, de amely a modern ember illő érdeklődését és elismerését is képes kiváltani, tehát bizonyosága annak a szükségszerű ténynek, hogy ellenkező látszat mellett sem kevésbé «időszerű» ma az erkölcsiség, mint bármikor is. Ez a fogalom a «hivatás». A hivatás kétségtelenül az etikai szférába tartozik, mert hiszen az erkölcsiség az élet egészét fogja át és az élet *hivatását*, célját, értelmét hordozza. Ha pedig a szakhivatásokat, az egyéni életpályákat tekintjük, akkor nyilvánvaló, hogy a pálya nem csupán a megélhetést, hanem az egész

életet jelenti. A helyes pályaválasztásnak egész életre kell szólnia, akárcsak, mondjuk, a jó házasságoknak, — hogy párhuzamba állítsuk példánk által egyfelől a gazdasági életnek, másfelől a nemi életnek egy-egy oly formáját, amelyek egyaránt az erkölcsi síkba emelkednek.

A hivatás az a pont, amelyben az egyéni sajátosság a legszorosabb kapcsolatba kerül a közösséggel és általában az egyénfelettiével. Egyén és közösség viszonya: minden társadalomtudomány ez alapproblémája egyúttal a hivatás problémája is. A társadalom és állam helyes felépíttetsége — amint ezt már *Platón* hangoztatta — abban áll, hogy mindenki az egyéni araválóságait érvényesítse, de nem csupán önző alapon, hanem oly módon, hogy a nemzet munka, gazdasági és kulturális életében a neki megfelelő helyet töltsse be. Ez nem merő utópia, amelyet nem találhatunk meg a valóság egy pontján sem, hanem társadalomszabályozó elv, a társadalmi igazságosság princípiuma, és ezenfelül a mai fokozott — és a nemzetek között folyó — gazdasági verseny nagyon is valóságos parancsa.

A hivatásnak tehát van egy alanyi oldala: a rátermetség, és egy tárgyi: a munkakör. Az az életterület a hivatás, amelyen az egyén jogai és igényei a közösség jogaival és igényeivel egymást kölcsönösen áthatják. Az egyén joga, hogy szabadon válassza meg életpályáját, de kötelessége, hogy választása képességeivel és arra valóságaival összhangban álljon: a több képesség többre kötelez, a kevesebb képesség csak kevesebbre jogosít. A közösségnek viszont joga és kötelessége, hogy a könnyelmű és felületes pályaválasztást megakadályozza, az egyénben a szükséges felelősségérzetet kitermelje, az egyént a pályaválasztáshoz szükséges útbaigazításokkal, ismeretekkel felszerelje. A hivatás összefonódik a társadalom felépíttetségével és gazdasági erőivel, de elsősorban az ember, az ember léte és mivolta, testi és szellemi erői azok a tényezők, amelyek a hivatásbeli teljesítmények alapjai.

A hivatás lényegéhez tartozik a munka. A legtöbb hivatás: munka, élethossziglan tartó és bensőleg összefüggő alkotás.

A hivatás lényegéhez hozzátartozik továbbá a kereset is. Tévedés volna azonban *elsősorban* a keresetben látni a hivatás

mivoltát, vagy épp a kettőt összetéveszteni, azonosítani egymással, és a hivatásban *csak* a keresetet, semmi egyebet nem észrevenni. Alig van még egy oly éles ellentét, mint az ellentét: «hivatás» és «üzlet» között. Pedig mind a kettőnél azonos lehet a munka tartalma, az akarati erőfeszítés, a tevékenység fokozottsága, a ráfordított okosság, buzgalom és önmegtágadás. Az üzletnél azonban mindezek csupán a pénzszerzésre irányulnak. A hivatás ellenben tevékenységét illetően megfelel az egyéni természet értékes oldalainak, tehát ebben a tevékenységben egyúttal odaadás is rejlik az egyénfeletti értékes célok iránt. A hivatás elsősorban nem pénzszerzés, hanem kötelesség.

Mindazonáltal helytelen és nem egészséges állapot, ha a hivatás elválik a keresettől, vagyis a hivatás üzleti oldalától. Erkölcstelenség hivatásetikai szempontból, hogy sokan azért tolonganak bizonyos pályák felé, mert azon a legkönnyebben, legbiztosabban, leggyorsabban vagy pedig legbőségesebben vélnék pénzhez juthatni. Az illetők ugyanis nem a munkát szeretik, hanem a pénzt, a gyönyörök és a hatalom felhalmozásának e legelvontabb jelképét.

Ugyancsak hozzátartozik a hivatás lényegéhez, de szintén nem azonosítható vele kizárólagosan a társadalmi rang. Kezdetben a kettő teljesen egybeolvadt, idők folyamán azonban a hivatás megválasztásának kötöttsége felszabadult, és ez a körülmény az oka, hogy a foglalkozás részben elvált attól a «társadalmi állás»-tól, amely egy kisebb vagy nagyobb közösség keretein belül a foglalkozást kifejtő személyiségnek kijárt. Főleg a «vezető», «magasabb», «művelt» foglalkozások azok, amelyek egyúttal rangot is jelentenek. Ezért sokan voltak és vannak, akik magasabb iskolák után törekedve, ezt csak azért teszik, hogy út nyilják számukra a társadalmi felemelkedés felé. Ez az álláspont emberileg érthető és társadalomtudományos szempontból fontos jelenség ugyan, de hivatásetikai szemmel nézve, éppoly erkölcstelen, mint a hivatásnak merőben pénzkereseti eszköz gyanánt való tekintése.

A hivatás-etika alaperénye a hivatás szeretete. Az érvényesülésre-törekvés, *carriere*-csinálás csak annyiban jogos erkölcsileg, amennyiben a hivatás szeretetével és az ebből lezármazó

erkölcsi kötelmekkel összeütközésbe nem került. A hivatás első-sorban, amint említettük, nem kenyérkereset, hanem életfeladat. Állásbeli köteleseinknek teljesítése egyéni érdekeinek fölébe helyezendő.

A hivatás szeretete egyúttal a munka szeretetét is jelenti. Minden ember életének tartalmához hozzátartozik a munka. A legtöbb ember élete nem más, mint munka. Ha mármost a munkában merő eszközt látunk, a célt pedig az eredményben, pénzben, élvezetekben és szabadidőben, akkor a munka valami elkerülhetetlen baj és csapás, amely szenvedéssel jár és nehéz, az emberiség átka és szolgasors. Az így felfogott munkára az ember fogcsikorgató elszántsággal rohan rá, gyorsan le akarja gyűrni vagy pedig ravaszul ki akarja játszani, meg akarja kerülni, hogy aztán, a tétlenség gyér pillanataiban, fellélekehessen. Ha a munka csak eszköz, akkor a boldogság és a cél a munkátlanság.

Mindez természetesen nincs így. Való igaz, hogy önmegtagadás, fáradság nélkül nincs munka. Mégis, az egészséges lelkű ember szívesen dolgozik. Az ember szereti a munkát, nem csupán valami elkerülhetetlennek tartja, a munkát szereti, nem csupán azt, ami a munka haszna vagy eredménye, nem csupán a teljesítményt. A munka tehát erkölcsi kötelesség. E tétel nem azt jelenti, hogy jogosult volna a *munka-kényszer*. Utóbbi ellentétben áll a szabadság társadalomerkölcsi elvével, és minden körülmények között a rabszolgaság valamely formájához vezet.

Amint alább ismertetett vizsgálataink a budapesti és pályaválasztás előtt álló tanulóifjúság körében mutatni fogják, a hivatás eszméjének az a szétrombolódása, amely hivatást, keresetet és társadalmi rangot egymástól részint elszakított, részint — ellenkező végletbe csapva át — egymással azonosított: igen rossz hatással van a pályaválasztásra. A pályaválasztás előtt álló ifjúság — adatgyűjtésünk tanúságából látni fogjuk — a hivatásban nem a képességeknek megfelelő, a népközösség számára fontos, teremtő munkát lát, mások javára és egyúttal a saját gazdasági boldogulására. A mai budapesti ifjúnak alig van már fogalma arról, mit is jelent az «életpálya», annyira megszűkült látóköre és annyira sivárrá lett élete. Csak ott,

ahol vagy különleges irányú nagy tehetség, vagy pedig hatalmas kötelességérzet minden személyes szenvedésen és csalódáson tüleml, ott maradt fenn a hivatás gondolata.

Amikor a budapesti ifjúságot említjük, ezzel nem azt akarjuk mondani, mintha a vidéki vagy a külföldi ifjúság lelki helyzetét e tekintetben okvetlenül különbnek tételeznők fel, hanem csupán jelezni óhajtjuk, hogy adatgyűjtésünk alapján fővárosi ifjúságunkról pontos és tapasztalaton nyugvó képünk áll rendelkezésre.

Nem célunk most a hivatásetika valamennyi *elvét* felsorolni. Erre egy értekezés keretei szűkeknek bizonyulnának. Mégkevésbé térhetünk ki a különleges hivatásetika körére, az egyes szakhivatások külön etikájára. Az orvosi, ügyvédi, mérnöki, tisztviselői, kereskedői, ipari, mezőgazdasági stb. foglalkozásoknak megvan a maguk különleges erkölcsi szabályozhatóságuk, kötelmek érvényesek reájuk. Némely foglalkozásnak, mint pl. az orvosinak, régi időtől fogva megtalálhatjuk a tételekbe foglalt, irodalmi formában lefektetett hivatásetikáját. Az ú. n. orvosi etika pontosan szabályozta minden időben ilyen vagy amolyan formában és megfogalmazásban az orvosi hallgatás és titoktartás, az orvosi bejelentés, a hivatás gyakorlása, a szegények díjtalan kezelése, a kartársak megbecsülése, az orvos és gyógyszerész között fennálló kapcsolatok, a tiszteletdíj, az orvosi tanácskozás, az orvosi felelősség, az orvosi kamara, a reklám kerülés stb. kötelmeit.

Ugyanígy azonban megkaphatjuk minden más foglalkozás etikáját, ha annak mivoltát és kifejtését erkölcsi szempontból vizsgáljuk. A bírónak pl., mivel nem csupán alkalmazza a törvényt, hanem mondhatjuk, a kezében van a törvény: a legfontosabb erénye a jogérzet. Bár a tényállás megállapítása, a jogi tétel alkalmazása és az ítélet megformulázása logikai természetű működés, van valami, ami az ítéletmondáskor elég nagy szabadságot ad a bírónak. Itt rejlik a bíró nagy felelőssége, és a jogérzet teszi lehetővé, hogy ítélete ne legyen önkény, előítélet. A jogérzet az igazságosság szeretetéből, elfogulatlanságból, okosságából, emberieségből, méltányosságból, a jog és a törvény tiszteletéből összetett, bonyolult valami.

Megvannak pl. a sajátos erényei a művésznek is. A művészi

becsületesség nem azonos minden további nélkül a magánéletben tanúsított becsületességgel. Ugyanígy a tudós saját hivatás-etikája által követelt, tudományos becsületesség, tárgyilagosság, türelem, gondosság, alaposág, bátorság nem egyszer csak a tudomány, a kutatás területén érvényesül, és ugyanaz a tudós a magánéletben esetleg kicsinyes, irigy, törtető.

A katonai hivatásnak, honvédelemnek is világosan megpillanthatók a sajátos hivatásbeli erényei, oly világossággal, hogy tisztán észrevehetjük a bennük feszülő dialektikát, dinamikus pszicho-etikai egyensúlyt is. A jó katonában él egyfelől a testi-lelki vitalitásnak igenlése, de párosulva a halálraszántsággal. Másfelől megtalálható lelkületében a férfi-dac, méltóság, úri lovagiasság, de egyensúlyban azzal a készséggel, hogy népének szolgáljon. E két pszicho-etikai erénypár rejtí magában a honvédelem hivatáserkölcsének összefoglalását.

De nem időzünk tovább sem az általános, sem a különleges hivatás-etika problémáinál, csak összefoglaljuk az e tárgyban mondottakat. A hivatáserkölcs alapkövetelése, hogy az egyén komoly felelősségérzülettel válasszon pályát, megfelelő pályaismeretek és a saját arravalóságainak figyelembevétele alapján, továbbá, hogy a választott pályán a hivatás szeretetéből fakadó köteletségérzés normáinak eléget téve működjön. A hivatáserkölcs nem merőben léten-túli, platói eszményeket és magasztos szölamokat csiszolgat, amelyek mellett az élet közömbösen hömpölyögne tova, hanem egyén és nemzet időszerű élettörvényeit tartalmazza. Épp ezért a tények és az értékek világa, a «van» és a «kell» itt eleven közelségbe kerül egymással. Az elvi és erkölcsbölcseleti elmélkedés maga után vonja a kérdést, hogy a helyes hivatás-gondolattal és hivatáserkölccsel szemben mi a tapasztalható, tényleges hivatás-étosz, itt és most, nálunk, magyaroknál és napjainkban?

II.

A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriuma, amelynek vezetésével e sorok íróját bízták meg, három esztendő óta programjába iktatta a kereteihez viszonyítva tömeges pályaválasztási tanácsadást. Mindenfajta pályaválasztási tanács-

adásnak első feladata mármost, hogy pályaválasztás tekintetében fennálló helyzetről és viszonyokról tájékozódjon, vagyis, hogy megvizsgálja az ifjúság tényleges pályaválasztását és kutassa annak motívumait. Ismernünk kell ebből a szempontból az ifjúságot, hogy aztán befolyásolhassuk. Ezért a nevezett laboratórium tömeges vizsgálatot végzett és dolgozott fel, hogy a nagy számok törvényénél fogva minél pontosabb képet nyerjen a valóságos helyzetről, az egészséges mozzanatokkal és az esetleges bajokkal együtt. Pedagógusok, szociál- és kultúrpolitikusok stb. eddig is sokmindent gondoltak, sejtettek, vélték az ifjúság tényleges pályaválasztásáról, de elégséges tapasztalati igazolás nélkül. Szoktunk pl. panaszkodni a hivatali pályákra való tódulásról; a gimnáziumok és egyes egyetemi fakultások túlságos mérvű keresettségén és a szellemi munkanélküliek statisztikáján, tehát közvetett adatokon kívül azonban pontos számok nem álltak rendelkezésünkre.

A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumának módszere abban állott, hogy az iskolák útján — a budapesti tanker. kir. főigazgató úr és a székesfővárosi kir. tanfelügyelő úr támogatásával — írásbeli és csoportosan végrehajtott kikérdezésnek vetette alá az elemi IV., VI., VIII., a polgári iskola IV. és a gimnáziumok IV., VI., VIII. osztályainak tanulóit. A tanulók 1938 november 10-én röviden és előkészítés nélkül, írásban feleltek a következő kérdésekre: 1. «Mi szeretnék lenni?» 2. «Milyen pályára fogok menni tényleg?» 3. «Miért választom a 2. pontban megjelölt pályát?» A fentebb felsorolt osztályok forduló-osztályoknak nevezhetők, mert tanulóik vagy magasabb iskolába, vagy közvetlenül az életpályára lépnek ki belőlük. A kereskedelmi, felsőipari és egyéb szakiskoláknak, továbbá a tanítóképzőknek tanulóifjúságát nem kérdeztük meg, mert náluk maga az iskolafaj nagyjából tájékoztat a választott életpálya vagy legalább is annak főcsoportja felől. Így is összesen 19.219, kerekszámban 20.000 tanuló felelete érkezett be, 323 iskolából: 121 elemi fiúiskoláé 5927 tanulóval és 123 elemi leányiskoláé 6076 tanulóval; 24 polgári fiúiskoláé 2051 és 29 polgári leányiskoláé 2260 tanulóval; végül 17 fiúgimnáziumé 2064 és 9 leánygimnáziumé 841 tanulóval.

Amidőn vizsgálatainkra elhatároztuk magunkat, jól tudtuk

a kérdőíves módszer gyenge oldalait, hátrányait és ezeket, amint megfelelő helyeken utalni fogok rá, figyelembe is vettük. De tudtuk azt is, hogy a hibaforrások ellenére is sok igazolható és használható eredményhez lehet módszerünkkel hozzájutni. A laboratórium természetesen csak kis töredékét tudta munkásságából erre a vállalkozásra fordítani, főleg csak két munkatársam: dr. Révész Emil és Borsi Katalin foglalkozott a feldolgozással, ők is csupán heti pár órában. Épp ezért a hatalmas anyagból eddig csak a második és harmadik kérdést dolgoztuk fel, sőt még ezeket sem minden szempontból. Azonban az eddig nyert eredmények is már lezárható és kerek szellemi egészet adnak. Az alábbiakban először a fiúk feleleteit tárgyaljuk, aztán térünk át a leányiskolákból nyert adatokra, és mindegyik csoporton belül előbb a 2., aztán a 3. kérdésre adott feleleteket.

Tehát: a fiúk arra a kérdésre, milyen pályára mennek tényleg, a különböző pályacsoportokat a következő %-os megoszlás szerint választották:

Pálya	IV. el. %	VI. el. %	VIII. el. v. IV. polg. %	IV., VI. és VIII. gimn. %
Szellemi.....	24·2	2·3	13·3	60
Kereskedelmi	2·8	3·5	4·8	1·4
Ipar	23·2	58·8	61·5	11
Mezőgazdasági	1·7	1·5	2·7	3·3
Személyi sz.	25·9	19·3	13·7	7·3
Családi-szoc.	0·1	0·1	—	—
Nem szakmunka	0·9	1·9	1·1	0·2
Tájékozatlan	4·5	3·7	1	8·6
Alternatív	2·2	2·6	0·6	1·8
Feltételes	5·4	2·1	0·2	—
Nem tudja	4·7	3·4	1	6·4
Komolytalan	4·4	0·8	0·1	—

A mezőgazdasági pályák csoportjához vettük a bányászatot is, a választók elenyészően csekély száma miatt. A személyi szolgálatok csoportjába soroltuk a katona, altiszt, tűzoltó, rendőr, sport, közlekedés stb. pályáit. A családi-szociális pályák csoportjába főleg nem férfi, hanem női pályák tartoznak, mint: háztartás, védőnő, gyári gondozónő stb. A nem-szakmunkák csoportjába került az olyasféle, mint: napszámos, utcaseprő stb. Tájékozatlan az az ifjú, aki pályaismeret hiánya folytán nem

pontos, csak általános pályamegjelölést írt, pl. kereskedő, iparos munkás stb. Alternatív pl. a következő felelet: «Vagy lakatos leszek, vagy asztalos.» Feltételes pl.: «Ha szüleim beleegyeznek, asztalos leszek». A fenti táblázatból, amelyben egyébként csak a foglalkozások főcsoportjait és nem az egyes, választott foglalkozásokat külön-külön, közöltük: kitűnik az elemi felső tagozatának és a polgári iskolának gyakorlati iránya: ipari pályát innen 60%-on felül választanak a tanulók. Ugyanígy kidomborodik a gimnázium elméleti iránya a szellemi pályák vezető 60%-ával.

Összesen 208-féle pályát említettek meg a háromféle iskola-faj tanulói egyáltalában. Nyilvánvaló, hogy rengeteg egyéb foglalkozás is van, amelyet egyetlen fiú sem választott, amelyről tehát 1938-ban a pályaválasztó fiú-ifjúság egyáltalában nem is vett tudomást. E körülmény az ifjak kiáltó pályatájékozatlanságára vall, arra a tudatlanságra, amely a nemzet jövője érdekében pályatájékoztatással, pályaismeretek terjesztésével szüntetendő meg. Az ifjúság érdeklődésének körében határozottan a technika vezet. A legerősebben (100-on felül) választott 8 pálya közül 5 technikai irányú. Ezek: vasesztergályos, elektrotechnikus, mérnök, gépészmérnök és pilóta. A másik 3 legjobban keresett pálya: orvos, katona, tisztviselő.

A pályaválasztások motívumairól a 3. kérdésre, a «miért választom?»-ra adott feleletekből tájékozódhatunk. Már a 2. kérdésre adott feleletek pályatájékozatlansága sejteti, hogy a motiváció sem lehet etikailag kielégítő. Ha egyszer ugyanis az ifjúság a pályafeltételeket, az életfeladatot nem ismeri, hivatástudat sem alakulhat ki benne helyesen. És valóban, az egyéni arravalóság csak elenyészően csekély mértékben szerepelt a pályaválasztás indokai között.

Mielőtt azonban az eredményeket ismertetnők, vissza kell térnünk a kérdőíves módszerből eredő hibaforrásokra, hogy azokat ellensúlyozhassuk. Előre is jelezhetjük azonban, hogy a tárgyalandó hibák a megközelítően 20.000 adat közül csak 2—300 esetben, tehát oly csekély %-ban fordultak elő, amely a statisztikai eredményt alig képes befolyásolni. A nagy számok törvényébe vetett bizalmunk annyiban bevált, hogy a kérdőíves módszernek ez az előnye sikeresen ellensúlyozza a módszer

gyengéit. Ez a körülmény indokolja esetünkben a kérdőíves módszer alkalmazását.

A különböző tanintézetek tanítói és tanárai igaz megértéssel és gondossággal kezelték a feladatot. Ennek ellenére szórva-nyosan előfordult a tanulók öntudatlan befolyásolása, irányítása. Egy elemi iskolai osztály tanulói a 3. kérdésre 90%-ban azzal feleltek, hogy «nekem ehhez van kedvem, vagy «ez érdekel». A tanító nyilván olyféle felvilágosítást adhatott a gyermekeknek, hogy erre a kérdésre írják oda: kedvük van vagy érdekli őket. Ilyenféle oka lehet annak az esetnek is, hogy az egyik IV. gimnáziumi osztály minden tanulója a 3. kérdésre ezt a feleletet adta: «Szüleim akarják». Még egy hasonló jelenség akadt csupán; egy árvaház megkérdezett növendékeinek felelete kivétel nélkül így hangzott: «Mert apám is az volt». Kétségtelen, hogy az intézet általános nevelési elve jutott itt kifejezésre: az elhalt szülők megbecsülése, úgy, hogy szinte az ősök mágikus tiszteletére emlékezett a jelenség.

A nyert feleletek 12 csoportra oszthatók, valamennyi a budapesti ifjúság egy-egy pályaválasztó motívumát jelenti. A számok %-ok.

Motívum	IV. el.	VI. el.	VIII. el.	IV. polg.	IV., VI. és VIII. gimn.
Hajlam.....	33·5	38·2	19·1	27	33·5 17·5
Környezethatás.....	27·2	20·4	19·9	18·6	22·5 16·6
Elhelyezkedési lehetőség.....	1·9	7·0	11·4	10·1	6·5 10
Anyagi előnyök.....	19·3	24·4	40·4	25·5	16·2 22·6
Testi és értelmi adottságok.....	5·8	5·1	8·4	12·2	13·6 26
Magasabb indok.....	6·8	1·3	0·5	2·8	1·0 3·6
Önbizalom hiánya...	0·2	0·2	0·1	0·5	0·5 0·3
Egyéb (nem tudja, értelmetlen, komolytalan, gyermekes indok, zsidótörvény)	5	3·4	0·2	3·6	5·9 2·9

A környezethatást jelentik az ilyenféle feleletek: «Apám (anyám, rokonom stb.) is az». «Szüleim akarják.» Elhelyezkedési lehetőség megjelölése, ha pl. a gyermek vagy ifjú a rokon, ismerős, szülő stb. által elhelyezkedéshez jut vagy protekcióra hivatkozik. A «hajlam» csoportjába kerültek az ilyenfajta feleletek: «Kedvem van hozzá», «Tetszik», «Szép». Sajátságos és gyakori felelet pro-

letárfajknál ebben a csoportban: «Tiszta munka». A testi és értelmi adottságok csoportjába sorolhatók pl. ezek a feleletek: «Elég erős vagyok rá», «Értek hozzá», «Egészségem megengedi», «Képes vagyok rá». A magasabb indítóokoknál azokat a feleletet találjuk, amelyekből Isten szeretete vagy szolgálata, általános emberszeretet, szociális érzület, segíteni akarás stb. csendül ki. Végül az önbizalom hiánya címén foglaltuk össze az önerejükben kételkedőket, a képességeikben bizonytalankodókat, a protekció hiányát merő csüggetettségéből panaszolókat stb.

A feldolgozott feleletek hibaforrása, amelyet figyelembe kell vennünk a statisztikai szám adatok értékelésénél, az a gyermeklélektani tényállás, hogy a gyermek és az ifjú minden megnyilatkozását életkora szerint kell értelmeznünk, hogy tehát ugyanaz a magatartás vagy szóbeli kijelentés más értelmű lehet aszerint, hogy hány esztendő a gyermek, akitől ered. Ha egy kétesztendő fiú kapaszkodik anyja szoknyájába, ennek a viselkedésnek egészen más a lélektani háttere és értelmezése, mintha egy 14–15 esztendősnél tapasztaljuk. A mi vizsgálatainkban szereplő 10, 14 és 18 éves korok a gyermek és az ifjú lelki fejlődésének igen jellegzetes szakaszai. A 10 éves gyermek itt-ott még az «életpálya» szó jelentésével sincs tisztában, amit világosan bizonyít, hogy náluk 200 esetben kaptunk komolytalan vagy értelmetlen választ, vagyis az összes esetek 3'5%-ában. A 2. kérdésre (milyen pályára megy tényleg?) ezeknél a tanulóknál sokszor ilyenek voltak a feleletek: «futballpályára», «jégpályára», «Keleti» vagy «Nyugati pályára», «vaspályára», «Törekvés», «Újpest», «Vasas» stb. pályára. Az indokolásban azt mondják: «Mert közel van», «Mert a bátyám is ott játszik», «Mert én annak a csapatnak drukkolok» stb. Ezen a jelenségen nincs, csodálkozni való. Ellenkeznek a lélektan az életkorokról szóló megállapításával, ha nem így volna. Az említett esetek azonban szélső eseteknek mondhatók, hiszen komikus hatást váltanak ki.

De a jelentés meg nem értésének, továbbá a komolytalan feleleteknek még számos árnyalatával találkozunk ebben a korban. A feleletek azonban így sem érdektelenek, mert a gyermeklélektan adatokat kap belőlük a gyermeki érdeklődés irányára, a gyermeki szókincsnek és fogalomkészletnek kialakulására.

Utóbbi a neveléslektan, a gyakorlati nevelés, az iskolai magyarázat, a tankönyvírás számára lehet becses. A pályakutatás pedig figyelembeveszi, hogy az olyasfajta megjelölések a 10 éves gyermek részéről, mint: mozigépész, csokoládégyári munkás, cukrász, zsoké, pilóta stb. nem okvetlenül gyermekes vágymegvalósulási elképzeléseket jelentenek csupán, hanem esetleg a leendő életpályára való alkalmasság korai megnyilatkozását is. Utóbbit nevezzük a pályaválasztás határozottságának. Amíg a pályaválasztás tájékozottsága dolgában igen fogyatékos képet mutat a budapesti ifjúság, addig a határozottság szempontjából, vagyis a leendő élethivatás korai felismerése dolgában jobb a helyzet. Gyermekes nagyratörés, de sokszor az érdeklődésnek komolyan vehető iránya is nyilatkozik meg a kis elemistáknak ilyenféle megjelöléseiben: természettudós, festőművész, hegedűművész, operaénekes, zeneszerző, politikus stb. Ilyenek azonban aránylag elvétve akadnak. Előfordul még a kicsinyeknél romantikus megjelölés is: detektív, autóvezető, filmrendező, bíró, csendőr vagy csendőrtiszt, tengerész, katona, huszár, katonatiszt. Ismételjük: ugyanazoknak a szavaknak a különböző életkorban más-más értelmük van. A 10 éveseknek «könnyű» foglalkozás: hentes, mészáros, soffőr, mérnök stb., «tiszta» foglalkozás: hentes, katona, kőműves. A szavak más értelmezését mutatják az ilyen feleletek is: «Rendőrkérek, mert nem akarok polgár lenni», vagy: «Katona kérek, mert az tisztességes pálya». Más jelent a «kedvem van hozzá», «szeretem», «tetszik» stb. a 10 évesnél, és egészen mást a 18 évesnél. Amíg utóbbiaknál feltehető, hogy valóban kedvet érez, igazán tetszik neki valamely pálya, addig a 10 éves tanuló gyermekesen lát: tetszik neki a huszár lova, a soffőr-pályánál a folytonos autózás stb. «Repülőtkérek, mert szeretek repülni» — mondja egy 10 éves és egy 18 éves. Kétségtelen, hogy a 18 évesnél megvan a valószínűség a valódi pályaismeret és pályaalakosság következtében keletkező vonzódásra, a 10 évesnél ellenben valószínűbb, hogy csupán gyermekes elképzelés szerepel. Ugyancsak más megítélés alá esik a IV. elemistáknál a «hazámat védem», «hazámat szolgálom» stb. hasonló indokolás a VIII. gimnazista azonos szavakból álló feleletével szemben. A kisgyermeknél ez környezet-sugalmazás, a 18 évesnél ellenben feltehető, hogy komoly mérlegelés ered-

ménye. Ez vonatkozik a papi pálya választásának eseteire is. A 10 éves fiú azért akar pap lenni, mert «mindig prédikálhatok», «mert az nagy úr» stb. A 18 éves ellenben már «lelki szükségletnek érzi Isten szolgálatát.

De nem csupán életkor, hanem iskolafaj szerint is nagy különbségek mutatkoznak a választási motívumok között. Felötlük pl. a különbség a 14 éves elemista, polgárista és gimnazista tanulók adatai között. Amíg pl. az anyagi előnyök csoportjához a VIII. elemisták 40%-on felül tartoznak, addig a polgári iskolások csak 25%-kal, a gimnázium IV. osztályának tanulói pedig 16%-kal. A VIII. elemistáknál legelső választási szempont a minél hamarabb elérhető kereset, aztán a környezet sugallata, és csak ezek után következnek benső, vagy magasabb, vagy pedig a képességet is figyelembevevő motivációs tényezők. A szellemileg legszegényebb tanulótömeg a pályaválasztás motivációjában is szellemi földhözragadtságot mutat fel.

Viszont a második motívumcsoport, a környezethatás %-os aránya minden iskolafajnál és minden korosztálynál nagyjából ugyanaz.

A pályaválasztási problémának, mint egésznek, részkérdése a nő, illetőleg a leányifjúság pályaválasztása. A modern időkben a nő közvetlen társa lett a férfinak a kereső életpályákon, szemben azzal a közvetett segítséggel, amely régi időkben egyedüli feladata volt, t. i. hogy otthon megteremtésével és fenntartásával, házimunkával segítse a férfit. E körülmény, továbbá a nő természeti-vitális hivatása, az anyaság, a nő lelkében az életpálya szempontjából bizonyos kettősséget hozott létre. Ez a kettősség a leánytanulók pályaválasztási nyilatkozataiban világosan észlelhető. Egyfelől életpályára, szakhivatásra készülnek, másfelől ugyanebben az életkorban kialakul bennük a család, otthon, anyaság hivatásának gondolat- és érzelmek világa. Még mindig az anyaság az első és legfontosabb hivatás a nő számára, és minden időben az is fog maradni. E tényállás azonban nem azt jelenti, mintha a nőnek általában csekélyebb volna a szakirányi pályaalakulása a férfiénál. A leányok értelme, tárgyilagossága, képességei nem mutatnak alacsonyabbrendűséget a fiúkéival szemben. Ellenben fennáll az a helyzet, hogy a leányok figyelme megoszlik a kétféle hivatás: a biológiai-

természeti és a szakhivatás között. Innen mindenesetre a leányoknak a fiúkénál kisebb szakirányú érdeklődése adódik.

A második kérdés a leányoknál %-os arányban a következőleg oszlik meg feleleteiben:

Pálya	IV. el.	VI. el.	IV. polg.	IV. gimn.	VI. és VIII. gimn.
Szellemi.....	41·4	5·2	33·8	43·7	72·1
Kereskedelmi.....	4·3	5·2	6·3	7·5	3·1
Ipari.....	32·6	66·2	31·7	19·5	6
Mezőgazdasági.....	0·5	0·2	0·4	1·7	1
Személyi szolgálat....	2·4	21	0·8	1·7	1·5
Családi-szoc.....	4·8	3·4	2·6	2·1	6
Nem szakmunka....	2·4	7·4	0·6	—	0·2
Tájékozatlan.....	0·2	5·8	6·8	7·3	5·9
Alternatív.....	0·6	1·1	10	—	—
Feltételes.....	2·3	—	2	—	—
Nem tudja.....	3·5	2·2	—	5·6	4·3
Komolytalan.....	4·8	1·2	5	—	—

Összesen 133 foglalkozást jelöltek meg a feleletek során. A legismertebbek és így a legtöbb feleletet kapták azok a pályák, amelyekkel a leányifjúság a mindennapi életben találkozik, amelyekről a legtöbbet hall és tapasztal. Ilyenek: divattervezőnő, ápolónő, elárusítónő, fodrásznő, gép- és gyorsírónő, gyári munkásnő, kalapos, kozmetikus, nyomdai berakó, színésznő, táncosnő, tanítónő, tanárnő, tisztviselőnő, varrónő stb. A varrónő foglalkozására esett a feleletek 17.6%-a, a legnagyobb %-os arány.

A 2. kérdés feleletei a leányok esetében is ugyanazt a szomorú hiányosságot mutatják, mint a fiúknál: az ifjúság aránylag kevés pályát ismer, ezek közül is soknak csupán a nevét hallotta. Hiányzik a pályafelvilágosítás, a leányok figyelme nem irányul sok oly pályára, amelyre a nőt épp sajátos testi-lelki alkalmassága elsősorban tenné hivatottá. Ezek között a pályák között vannak olyanok, amelyeken nálunk eddig csupán férfimunkaerők dolgoztak, noha sem pályaalakmasságbeli szempontok, sem pedig iparjogi megkötések nem állnának útjába nők alkalmazásának. Ilyen a finom mechanika, optikus, üvegtechnikus, lakásberendező stb. A szociális pályákon (ápolónő, védőnő, iskolanővér, gyermekgondozónő stb.), továbbá a háztartásbeli foglalkozások körében (szakácsnő, szobalány, házvezetőnő, vasalónő) is jelentősen bővült a nőfoglalkozások száma. Számot-

tevő területek végül a nők elhelyezkedése számára, amelyekre azonban úgyszólván egyáltalában nem irányult a leányifjúság figyelme, az olyanféle pályák, mint pl. a konzervgyártás körébe eső foglalkozások, a gyümölcsstermelés, a kertgazdaság, a baromfi-tenyésztés stb.

A IV. elemista leányok átlag még nem képesek komoly pályaválasztásra, de gyakorlati érzékük már ébredszik: a gyermeklélektan megállapításai szerint ebben a korban a leány már nem pusztán játszani óhajt, hanem főzéssel, a háztartásban való segítséssel is megpróbálkozik.

A VI. elemi már határozott gyakorlati irányt mutat: itt a súlypont az ipari pályák választására esett. A IV. polgári növendékei ellenben nagyjából egyenlő arányban választottak ipari és szellemi pályákat. Utóbbiak közül a gépírónői, tisztviselőnői, óvónői, tanítónői és tanárnői pályák a leggyakoribb megjelölések. A VIII. gimnázium választásait bizonyos komolyság, tudatosság és meglepő kiérlettség jellemzi, amellet talán sokkal több önbizalom, mint a fiúknál.

Harmadik kérdésünkre, a «miért?»-re a feleletek a leányoknál 5 motívum-csoportra bonthatók, és ezek sokban hasonlóak a fiúk motívum-csoportjaihoz.

	IV. el.	VI. el.	IV. polg. v. VIII. el.	IV. gimn.	VI. és VIII. gimn.
Jó kereseti lehetőség ...	20·9	31·8	41·3	21·1	35·7
Tehetség, hajlam, hivatás	13·5	12·3	13·5	30	24·1
Tetszik, kedvet érez ...	41·3	33·3	21·3	22·8	18·6
Környezet hatása	14·2	14·1	19·8	10·8	7·7
Egészségi ok	0·3	2·3	0·8	0·2	0·2

A 3. csoportot (tetszik, kedvet érez) itt azért nem vettük egynek a hajlam csoportjával, a 2. csoporttal, mert főleg a IV. elemista leányok oly fejlődési korban vannak, amikor kétségkívül elsősorban a tetszés vezeti a leánygyermeket. Lát valamit, tetszik neki, megpróbálja, és ha ott sikert tud elérni, akkor tovább foglalkozik vele, már kedve van hozzá. Nem biztos azonban, hogy az ilyen kedv, tetszés már egyúttal hajlamot is jelent. Sok kisebb leánygyermek dicséretet hallhatott valamely pályáról, és ennek alapján érzett kedvet hozzá. Valószínű végül, hogy sok esetben arra gondol a «tetszik» szó használatánál a kisgyermek, hogy valamely kellemes élményben lesz része pl. a cukrász,

csokoládégyári munkásnő stb. pályáknak a «tetszik», «kedvem van hozzá» indokolásával.

Ha a kisleányoknál gazdasági ok, kereseti lehetőség fordul elő indok gyanánt, ez a körülmény mindig a gyermek otthoni felnőtt-környezetének gazdasági nehézségeire enged következtetni. A gazdasági élet gondjai, a megélhetés nehézségei komor köd gyanánt ülnek meg pl. az olyan IV. elemista kisleány lelkét, aki ezt felelte: «Szeretnék sok pénzt keresni, hogy szüleimnek sorsán segítsék». — Nem kell továbbá elfelednünk, hogy a leánygyermek a fiúknál jobban éli a család életét. Itt is kiütözik a nő említett kettős hivatásbeli világa, a szakhivatásra való készülés mellett a családi hivatás. A legtöbb esetben a VI. elemista leányoknak volt főindoka a család és a családon való segítség. «Varrni szeretnék, mert édesanyám is varr, és neki segíthetek». Ellenben a IV. polgári és a gimnáziumi osztályok növendékei individualisztikusabbak voltak indoklásaikban, pályaválasztásuknál önmagukra voltak tekintettel. Pl. «Sok pénzt szeretnék keresni, hogy gondtalanul éljek». A gimnazista leányoknál ezt a mozzanatot megpróbálhatjuk visszavezetni a fejlettebb szellemi életre, a mélyebb műveltségre. Ellenben a gyakorlati irányú leánypolgári esetében aggasztóbb a helyzet, és felmerül az a kérdés, sikerül-e megfelelő mértékben ennek az iskolafajnak megővni a növendék-anyagát attól a veszedelemtől, amelyet a puszta igényesség jelent alapos műveltség nélkül.

A IV. elemiben a «hajlam», «tehetség» stb. szavak még nem fordulnak elő, de értelmük körülírva szerepel, tehát a fogalom már kezd kialakulni a leányoknál.

A VI. elemi, továbbá a VIII. elemi, illetőleg IV. polgári leányanyagánál, tehát a kisiparosság és munkásság rétegeinek sarjainál sajátos kifejezés található sok indokolásban: «Jó foglalkozás», így nevezik ezek a leányok azt a pályát, amely könnyű munka, tiszta és jó keresetet nyújt.

A VI. elemiben jelenik meg először a «tehetség», «hajlam» kifejezés, a IV. polgáriban pedig a «hivatás» szó, mégpedig a szociális pályákkal kapcsolatban. A gyermeki szókinccs és fogalomkör kialakulásának vizsgálata, amint említettük, az iskolai nevelés, a tankönyvek helyes nyelvezete stb. szempontjából a gyakorlati neveléslelektan egyik fontos feladata.

A pénzkeresés szempontja a legerősebben a polgárista leányoknál jelentkezik. A kereseti lehetőségeket a választott pályáknál sok esetben tisztán látják és az indokolásban jelzik. De még ott is, ahol nem a keresetet jelölték meg főindok gyanánt, meg-megcsillan az anyagi előny reménye. Egyik varrónó szeretne lenni, mert ez «jól jövedelmez és a háztartásban is jó hasznát lehet venni». Másik fodrásznő szeretne lenni, mert «a fodrászatra mindig szükség van». Egy polgárista szerint «a nők mindig hiúk voltak, azok is maradnak, tehát ilyen pályán mindig lesz kenyér».

A pályaválasztási tanácsadó itt egyedül a kereset szempontja. Lehet, hogy ez a szempont sokszor a környezetből, a szülőktől, ismerősöktől ered, de lassan-lassan komoly meggyőződéssé válik a leányokban. A hivatáserkölc szempontjából azonban lényegesen kifogásolható, ha a kereset az egyedüli vagy a döntő szempont a pályaválasztásnál. Ifjúságunknak hathatós hivatásetikai nevelésre van szüksége, és e tétel talán mindennél előbb áll a polgári iskolai leányifjúság szempontjából, mert utóbbi mutatja a legsivárabb képet, a legüresebb gondolkozást e téren. Náluk az anyagiasság és az igényesség sem megfelelő műveltség által, sem önzetlen, családon segítő célkitűzéssel nincs ellensúlyozva.

A gimnázium IV. és VIII. osztályainak növendékei egészen más beállítottságot mutatnak a pályaválasztással szemben. A hajlam, tehetség, hivatás itt éri el a legnagyobb %-os arányszámot. Nem egyszer találunk náluk ilyen kifejezést: «Meggyőződésem, hogy tehetségem van». Az ilyenfajta indokolásokba azonban belejátszik a leányoknál található, nagyobb és szilárdabb önértékezésem. A biztos megélhetés azonban a VIII. gimnazista leányoknál is erős indíték a pályaválasztásnál, különösen a tanári és tisztviselői pályákkal kapcsolatban. Ellenben a környezet-hatás, ha nem is csekély, de nehezebben hámozható ki a VIII. gimnazista leány feleletéből, mert nem vallja be, talán még önmaga előtt sem, hanem átalakítja saját meggyőződését.

Végül ismételtén utalunk rá, hogy a leányok pályaválasztásából az egész vonalon kicsendült a feleség, anya stb. hivatására való vágy és készülés, a szakhivatás mellett is. Egész

csoportok felelték pl.: «Mindamellett legjobban szeretnék férjhezmenni, mert ez az igazi». (IV. polg.) «Varrónő leszek, mert ha férjhez megyek, hasznát veszem». (IV. polg.) «Tanítónő leszek, mert azok sokat vakációznak és akkor gyermekeimmel lehetek». (IV. gimn.) «Védőnő leszek, mert ha nem tudok férjhezmenni, védenecimnek élhetek». (VIII. gimn.) «Iparművésznő leszek, mert az legalább nem vesz el családomtól». (VIII. gimn.) Nagyon figyelemreméltó a leányoknál az elsőleges nőhivatás vágyának ez a megnyilatkozása a nőnevelés és pályaválasztás szempontjából. Egyúttal ez az a pont, ahol az ifjúság pályaválasztási motivációja a legtöbb etikai tartalmasságot mutatja. Ha azonban a szűkebb értelemben vett pálya-étoszt tesszük mérlegre a leányifjúság körében, náluk sem találhatjuk meg a kellő beállítottságot és érzületet.

Összefoglalólag mondhatjuk tehát, hogy a budapesti tanulóifjúság pályaválasztása nélkülözi a megfelelő pályatájékozottságot, továbbá az egyéni testi-lelki arravalóság érvényesülését, végül pedig a hivatás-etikai érzületet, a kellő felelősséget, sőt a hivatás fogalmának helyes megértését is. Pályafelvilágosításra, pályaismeretekre, pályaválasztási szakszerű tanácsadásra, de még előbb — az iskola útján — munka- és pályaeitikai nevelésre van égető szüksége.

III.

Az életpálya nagy egyéni, társadalmi, politikai és etikai jelentőségével a pályaválasztás hanyagsága és véletlensége kiáltó ellenmondásban áll. Amely nemzet nem akar lemondani a saját jövőjéről, az nem mondhat le az ifjúság erőinek a nemzet világfeladatába a megfelelő helyen való beállításáról sem. Az egyén, az ifjú a pályaválasztás előtt, a saját és a hozzátartozók erőire hagyatkozva, amint láttuk: erre képtelen. Itt nem elég a jószándék sem egymagában, hanem szükség van: pályaismeretekre és az egyéni képességek ismeretére.

A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium az utolsó esztendőik pályaválasztási vizsgálatait és tanácsadásait során sok száz eset statisztikájából azt az eredményt nyerte, hogy a hozzá tanácsért hozott ifjak 25%-a, ha magárahagyva kellett volna pályát választania, ezt elhibázta volna, vagyis oly pályát választott

volna, amelyre értelmi, erkölcsi vagy testi okokból nem alkalmas. Sok ifjú már abból az egyszerű okból hibázza el a pályaválasztást, amely, mint láttuk, a pályatájékozatlanságban áll. Csak azt választhatom, amit ismerek, mégpedig nem csupán nevét és üres általánosságokat illetőleg, hanem testi-lelki követelményeiben.

A pályaválasztás kihat a gazdasági, társadalmi és kulturális életnek jóformán minden területére. Örömtelenül, nemszívesen végzett munka: silány kontárság és érte vevő, vagy megrendelő csak kidobja a pénzt. A helyes pályaválasztás ellenben megsokszorozza a munka eredményét, simábbá alakítja a «társadalom Gépé»-nek működését, elégedettekké teszi az egyéneket, növeli önbizalmukat és megbecsültetésüket, erősíti a családi életet, sikeresebbé teszi a nevelést. Ebben az esetben csökkennek az ipari balesetek és csökken a termelési költség is, kevesbedik a munkásbiztosítás terhe, de kevesbedik a kocsmázás, játékszenvedély és kalandkeresés is. Növekszik ellenben a pályának is, valamint az egyénnek is az értéke és színvonala. Ez a körülmény biztosítja a társadalom egészségét, kiküszöböl sok súrlódást és az állami beavatkozásnak sok szükségét, összhangot teremt, megóvjá a társadalmi békét. Az állam holt terhei, a bürokratizmus, a kiadások kevesbednek. A pályatévesztés sok elégedetlenségnek és lázadásnak melegegya. Az önmagukkal való elégedetlenséget, amelyet a kereset-hiány és az egész élet céltévesztettsége okoz, ezek az emberek kivetítik, lélektanilag nézve a dolgot, a társadalomra és azt okolják. A nagy nyugati államok ezeken a bajokon már régóta segítenek, megfelelő arányú pályafelvilágosítással és pályaválasztási tanácsadással.

A pályafelvilágosítás nem más, mint a szükséges pályaismeretek közlése a pályaválasztóval. Főleg az Egyesült Államokban elterjedt, mégpedig itt a pályaválasztási tanácsadásnál is nagyobb mértékben. Az életpályák ugyanis, amelyek között az egyén választhat, Amerikában rendkívül sokfélék.

A pályaválasztási tanácsadás több, mint merő pályafelvilágosítás. Nem csupán pályaismeretek közléséből áll, hanem az egyéni képességek és arravalóságok orvosi és lélektani vizsgálatán is alapul.

A pályaválasztási tanácsadás a pályatudományon alapul, amely nem is annyira egy tudomány, mint inkább tudományok szintézise. A pályatudomány és pályaválasztási tanácsadás megszervezése és kialakítása hatalmas munka, amelyen a művelt nemzetek java erői dolgoznak. Alig van oly szakember, akinek munkássága valahol bele ne kapcsolódnék. Részt kell, hogy vegyen művelésében a pszichológus és pszichotechnikus, az orvos, a közgazdász, a statisztikus, a pedagógus stb. Az egyes hivatások megértése és a folytonos mozgás, átalakulás, amit mindegyikük körében tapasztalunk, nyílt kérdéseket támaszt és ezek a kérdések csak rosszul takarhatók el merő feltevések, bizonytalan próbálkozások és egyes, elszigetelt tapasztalatok útján. Így tehát kénytelenek vagyunk pályakutatáshoz folyamodni.

A statisztika a hivatásoknak csak külső, számszerű oldalait ragadja meg. Azonban még ezek az adatok is csupán hiányosan ismeretesek az érdekelték körében, a pályaválasztás előtt álló ifjúság számára homályosak és ismeretlenek. És mégis kétségtelen, hogy a pályaválasztás függ annak a körülménynek megismerésétől, milyen lehetőségek kínálóznak egyáltalában a szakmák életében, a nemzeti munkának mely ágaiban növekszik a szükséglet munkaerő irányában, melyekben viszont nem, milyen új gazdasági ágak vannak keletkezőben. Hazánkban ma még teljesen hiányzik a munka- és hivatásfejlődésnek tervszerű felügyelete és szabályozása.

A lélektan foglalkozik a hivatásbéli teljesítmény testi-lelki alapjaival és a hivatásra való érettség időpontjának kérdésével. Ma már sok mindent tudunk bizonyos munkamódokról, így pl. a betűszedő, a gépkocsivezető, különböző szakmunkások, a nemszakmunkás, a katona, tanító, orvos, technikus, ügyvéd, művész stb. lélektanából. De az összes hivatások teljes és megbízható elemzésétől még messze állunk, legalább is Magyarországon. A lélektani alapon adott, szakszerű pályaválasztási tanács azonban 90—95%-ban tökéletesen be szokott válni: ezt az ú. n. «ellenőrzések» különböző lélektani módszerekkel igazolták.

A pályalélektan tehát bevált alapja a pályaválasztási tanácsadásnak. Szükség azért van rá, mert az, hogy valaki

megtalálja hivatását, nem csupán attól a körülménytől függ: tudja-e az illető, hogy van ilyen pálya, hanem attól is, hogy ismerje önmagát, képes legyen túlnagy csalódások, túlságosan durva hibák nélkül felfogni tehetségeit, sajátosságait, fogyatkozásait. Ha elvonatkozunk is a pályaválasztás zavaró tényezőitől, mint: szülői kívánságok, saját nagyra vágyás és fel is tételezzük valakiben a becsületes törekvést, hogy valódi hivatását megtalálja, akkor is azt vesszük észre, hogy manapság ennek a törekvésnek nagy nehézségek és veszedelmek állnak útjában. Nem csupán azért, mert a hagyományok és az iskolaszervezet folytán gyakran korai a pályaválasztás, hanem főleg azért, mert önmagunk helyes felbecsülése, a saját lényünk megismerése egyike a legnehezebb dolgoknak. Vágyaink elfátyolozzák való, ságos mivoltunkat és utóbbira vonatkozólag a tapasztalatok gyűjtését megakadályozza az utánzás, a környezethatás, más emberekhez való alkalmazkodás és a viszonyok kényszere. Maguk a hajlamok és képességek is változók, fejlődőfélben levők és épp az ifjúkorban még sok esetben lappangók, bizonytalanul észrevehetőek.

A pályalélektani képességvizsgálatok különböző lélektani próbák útján történnek. A próba oly fajtája a lélektani kísérletnek, amelynek célja az egyéni képesség fokának megállapítása. Hogy meg tudjuk mondani valamely egyén képessége átlagos-e, átlagon aluli-e vagy átlagon felüli-e, meg kell tudnunk az átlagos teljesítmény nagyságát és általában meg kell állapítanunk a teljesítmények mértékeit is. Ez tömegvizsgálatok és az adatoknak statisztikai feldolgozása útján történik. Vannak intelligencia-, érzékelési, ügyességi és munkapróbák. Vannak erkölclélektani és karakterológiai, továbbá vannak ösztönlélektani próbák is. A gyakorlati lélektan az utóbbi évtizedekben a figyelem és az érzékelés vizsgálatától eredményesen előrehaladt az egyes foglalkozásokra való alkalmasság vizsgálatáig.

Ma már nincs leküzdhetetlen akadálya az erkölclélektani vizsgálódásoknak sem. Annak ellenére, hogy az egyénben a jogos tartózkodás, a szemérem, az önfentartás ösztöne megakadályozza részéről a valódi kép hű feltárását, mégis megbízható módszereink vannak az erkölcsi színvonal vizsgálatára. Ez

pedig fontos kelléke a pályaalkalmasság kutatásának. Nem csupán az értelmesség, hanem a tisztesség is feltétele minden pályán az alkalmasságnak. Értelmes és tisztességes emberekre van szükség. A pályaválasztási tanácsadásnak itt össze kell fognia a neveléssel. A hivatásbeli étosz mai fogyatékoságain a hathatós erkölcsi nevelés segíthet, de, hogy ez céltudatos lehessen, szükség van egy filozófiailag megalapozott, de másfelől a pályakutatás és pályalélektan eredményeit elevenen figyelembevevő pályaetikának megírására és megjelenésére.

Olymódon kell nevelni és úgy kell kiválasztani a különböző foglalkozásokra az embereket, hogy küzdeni és győzni tudjanak az emberiség örök harcában a rossz ellen. *Noszlopy László.*